

BOHORIČ, DALMATIN, PLETERŠNIK, TOPORIŠIČ – TRIJE SPODNJEPOSAVSKI VELIKANI SLOVENSKEGA JEZIKA V OČEH ČETRTEGA

Irena Orel

Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 811.163.6:929Bohorič A.:929Dalmatin J.:929Pleteršnik M.:929Toporišič J.

Skozi pogled najpomembnejšega slovenskega jezikoslovca druge polovice 20. stoletja Jožeta Toporišiča z Mosteca pri Brežicah bo osvetljeno jezikoslovno delo treh spodnjeposavskih rojakov, prvega slovničarja Adama Bohoriča (1520–1598) iz Brestanice, prevajalca *Bible* Jurija Dalmatina (1547–1789) iz Krškega in urednika vseslovenskega slovarja Maksa Pleteršnika (1840–1923) iz Pišec. Prvo slovensko slovnico je obravnaval celostno ali glede na tematsko določene jezikovne prvine, kategorije ali dejstva in jo tudi poslovenil. Bila mu je tako kot Dalmatinov svetopisemski prevod in Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* dragocen vir jezikovnih podatkov za starejša obdobja na vseh jezikovnih ravneh.

zgodovina slovenskega knjižnega jezika, slovničarstvo, prevod *Bible*, slovaropisje

The paper presents the linguistic work of three compatriots from the Lower Sava Valley – the first grammarian Adam Bohorič (1520–1598) from Brestanica, the translator of the *Bible* Jurij Dalmatin (1547–1789) from Krško and the editor of the unique pan-Slovene Dictionary Maks Pleteršnik (1840–1923) from Pišec – through the eyes of the most important Slovene linguist of the second half of the 20th century, academician Jože Toporišič from Mostec near Brežice. He discussed the first Slovene grammar in its entirety or according to the thematically determined language elements, categories or facts; he also translated it into Slovene. Like Dalmatin's translation of the *Bible* and Pleteršnik's *Slovene-German dictionary*, the grammar was a valuable source of linguistic data for earlier periods at all language levels.

history of the Slovene literary language, grammars, translation of the *Bible*, lexicography

1 Uvod

90. obletnico rojstva akademika Toporišiča bomo brez njega počastili tako, kot se je tudi sam ob jubilejih »v zgodovini našega knjižnega jezika in jezikoslovja« od Bohoriča do Riglerja in ob tisočletnici smrti sv. Metoda (Toporišič 1987b: 5) z razpravami o njih, prevodom Bohoričeve slovnice in drugo izdajo slovnice poklonil njihovemu spominu.

Štirje slovenščini zavezani možje iz Spodnjega Posavja med Brestanico, Krškim, Pišecami in Mostecem so pred 430 leti, dobrim stoletjem oz. v zadnjem polstoletju z izjemnim jeziko(slo)vnim delovanjem in prispevkom k slovenistiki v svojem času in v različnih družbeno- in kulturnozgodovinsko neugodnih okoliščinah utemeljili in normirali slovenski knjižni jezik, njegovo pisno podobo, omogočili njegov obstoj in

razvoj, podali slovnični, slovarski opis ter ga povzdignili na raven razvitih evropskih jezikov. Starejši trije, slovničar, leksikograf in šolnik Adam Bohorič, prvi prevajalec *Biblije* Jurij Dalmatin, slavist in klasični filolog, profesor, urednik in slovaropisec Maks Pleteršnik, bodo predstavljeni skozi kritično-pravični drobnogled Jožeta Toporišiča, ki združuje in presega slovnično, normodajalno idr. jezikoslovno delo predhodnih rojakov in ga samostojno, problemsko, analitično, sintetično ali protistavno vpenja v svoje jezikovnozgodovinske (pregledne, slovnične, enciklopedijske, pravopisne, črkopisne, (na)glasoslovne, oblikoglasne, oblikoslovne, skladske, besedje-slovne, učbeniške, jezikovnokotičarske, jubilejne, intervjujske, polemične idr.) obravnave.

Med portreti je Toporišič (1987a) ob 400. obletnici Trubarjeve smrti orisal najstarejšega od njih, prvega slovenskega slovničarja. V predgovoru je kot izrazito sinhrono usmerjeni jezikoslovec izpovedal spremenjen odnos do jezikovne zgodovine (»čudežno življenje tam, kjer sem kot študent in mlad profesor menil, da je le mrtva, nepomembna preteklost, še spomina komaj vredna«) ter dojel, da je »nekaj reformatorskega v mene bilo rojeno« (prav tam: 6). V zrelem ustvarjalnem obdobju je prepoznal vrednost jeziko(slo)vnih dosežkov predhodnikov.

2 Slovenski jezik v času

Zgodovinski razvoj slovenskega (knjižnega) jezika in vse tri svoje rojake je sprva predstavil najširšim krogom: v učbenikih *Slovenski knjižni jezik (SKJ) 1* (1965), *2* (1966), *3* (1967a) in v jezikovnih pogovorih (JP II; 1967b). Časovnozvrstna besedila je vključil v obe zvrstni berili (1975, z V. Gjurinom 1981). Od druge izdaje je *Slovensko slovnico* (1984, 1991, 2000, 2004) dopolnil tudi z diahronim vidikom in v poglavju Slovenski jezik v času (1984: [643]–706), ki vsebuje tudi narečni in narečjeslovni pregled, dodal Zgodovino slovenskega jezika, z razdelkoma Nastajanje slovenščine iz alpske slovanščine in Slovenski jezikovni razvoj (prav tam: [643]–664), ter poglavje Slovenski pismeni jezik (Predknjižno izročilo¹ in Knjižni jezik; prav tam: [685]–698) z delitvijo na obdobja, ki jih določi glede na zapovrstje, čas, splošno in knjižni jezik (npr. I. obdobje, 1550–1615, reformacijsko-protireformacijsko, Ustanovitve in ustalitev; prav tam: 687). Sledi še seznam literature. Med glavnimi problemi razvoja je narečna podstava, kjer navaja, da protestanti »zgradijo tip knjižnega jezika, kakor ga najtipičnejše ponazarjajo besedila *Svetega pisma* leta 1584, protireformatorji pa ga ohranjajo«. Sprejema Riglerjevo tezo (prav tam): »Jezikovna norma se opira na dolensko narečno podstavo, kakor je bila značilna zlasti za Ljubljano.« V zgodovini knjižnega jezika je obravnaval jezikovede² (od Trubarja), slovničarje (od Bohoriča), jezikoslovce (od Kopitarja dalje) idr.

¹ Raziskoval je vse pomembne predknjižne rokopisne vire; *Brižinske spomenike* (npr. Kopitarjeva izdaja v *Kločevem glagolitu*; zbornik SAZU *Brižinski spomeniki*, 1996), ob izdaji faksimila je analiziral jezik *Stiškega rokopisa* in sestavil slovarček vseh besed (1992) idr.

² To je njegov razločevalni izraz za vsakogar, »ki obravnava ali ugotavlja jezikovne značilnosti ali zakonitosti« (Toporišič 1987b: 5), a se ni uveljavil (spletišče Fran ga nima).

Podan bo obrisni prikaz in način predstavitve glavnih tem, v okviru katerih obravnava prispevek in jezikovno misel treh rojakov, kakor jih je videl on, ki je o njih razmišljal.³ Vse tri je opredelil po njihovih delih, jezikovni rabi in prvinah, v samostojni temi ali v zvezi z drugimi temami, obdobji in avtorji, v različnih besedilnih vrstah: slovnici, prispevkih v zbornikih, člankih v jezikoslovnih revijah, lastnih monografijah v jezikoslovnem leksikonu, jezikovnih kottičkih iz Sedem dni, učbenikih, intervjujih, polemikah idr.⁴ Časovni vidik bo torej zamejen na njegov rodni prostor.

Njihova dela ovrednoti po vplivu in vlogi v jezikovnem razvoju. Razvojno opredeli bohoričico v 16. in nadaljnjih dveh stoletjih. Kot vir mu služi Pleteršnikov slovar, redkeje Dalmatinova *Biblija*. Razpravljalno obravnava zlasti Bohoriča, pa tudi Pleteršnika, vse še utemeljevalno, pogosto protistavno. Jezikovna dejstva in prvine navaja sklicevalno, vrednotenjsko pohvalno in kritično po lastni ali presoji predhodnih jezikoslovcev, z njimi dokazuje (današnjo) rabo, pospremi jih z izvirnimi oznakami, pozitivnimi in negativnimi komentarji v značilnem slogu.

2.1 Bohorič in Dalmatin

Največ jezikoslovne pozornosti je Toporišič namenil slovničarju in šolniku Bohoriču. Oba reformatorja, tesno povezana z rojstnim okoljem, šolanjem (učitelj in učenec v Bohoričevi šoli v Krškem), jezikovnim oblikovanjem biblijskega prevoda, »sta odločilno potrjevala svoj, tj. naš, materni knjižni jezik [...], saj smo se ravno z njima začeli odločilno uveljavljati kot eno hoteča narodnostna skupnost« (Toporišič 1987b: 11). Poleg predhodnih omemb v SKJ 2 (Toporišič 1966) in JP II (Toporišič 1967b) sta oba reformatorja največkrat predmet obravnave ob 400. obletnici slovnice in *Biblije* (Toporišič 1984).⁵

V svoji slovnici ugotavlja, da idealne enotnosti norme že v 16. stoletju kljub skupni dolenski narečni podlagi od Krškega (Dalmatin), Brestanice (Bohorič), Novega mesta, Rašice, Ljubljane do Vipavskega ni bilo (Toporišič 1984: 688). Za bohoričico zapiše, da jo je v slovnici »uzakonil A. Bohorič« in je bila v rabi do 40. let 19. stoletja (prav tam: 689). Pri Besedju povzema, da je za širšo uporabnost kranjskih besedil Dalmatin uvedel register k prvemu delu *Biblije* (1578), ki so ga 1584 priredili po razlikovalnih izrazih iz še 3 območij, in opozori, da jih v besedilu niso mešali med kranjske. Za Dalmatina ob Juričiču, Megiserju in F. Trubarju predpostavlja, da je izhajal iz dotedanjega SKJ, ne iz razmerja do narečja (prav tam: 690).

Bohoričeva predstavitev v *Enciklopediji Slovenije* se nanaša na prikaz slovnice, ki je nastala »iz njegovega dela pri reviziji Biblije« in ima skoraj 200-letno rabo in 3 priredbe iz 18. stoletja, z njo je »dal slov. knjižnemu jeziku trdno ogrodje in prvo teoretično potrditev njegovega obstoja«, »predgovor predstavlja vrh slov. protestantske zavesti« (Toporišič 1987a: 303), in na Bohoričev pedagoški pomen: kot ravnatelj

³ Parafraziran naslov (Toporišič 1967b).

⁴ V imenskih kazalih se večinoma pojavljajo vsa tri imena, Dalmatin precej redkeje.

⁵ Aktualizacijo jezikovnega usklajevanja izrazi v polemičnem razpravljanju o pravopisni komisiji, ki traja precej dlje kot pred več kot 400 leti tista, ki je revidirala jezik prevoda celotnega *Svetega pisma* in se je »iz njenih nedrij izvila tudi prva slovenska slovnica (Bohoričeva)« (Toporišič 2007: 136).

stanovske šole v Ljubljani je 1568 sestavil »prvi pisani šolski red (redigiran 1575), ki je prvo pedagoško besedilo slov. avtorja« (prav tam), ter v njem določil slovenščini položaj pomožnega jezika in jezika sporazumevanja v 1. razredu in ok. 1580 sestavil zanj trijezično berilo in slovarček, morda tudi *Otročjo tablo*. Izpostavi še njegovo slovarsko (besedni register v *Bibliji*, v slovnici pa ne), lektorsko (Juričičev prevod *Postile, Biblija*), cenzorsko delo (soocenjevalec Trubarjeve *Hišne postile*). Omenja tudi Bohoričevo pomoč Dalmatinu pri tiskih od 1575 do 1580.

V prvem portretu (Toporišič 1987a: 11–15)⁶ poudari veličino njunega dela iz 1584 in se posveti, kot zapiše, kratki in splošni predstavitvi Bohoričeve slovnice (prav tam: 15). Namen označi z Bohoričevimi besedami: za »pojasnjevanje slovenščine in večjo pravilnost in utrjenost v slovenskem govorjenju in pisanju« (prav tam: 11) zlasti preprostih ljudi. Izpostavi Bohoričev študij latinske slovnice v Wittenbergu pri Melanchthonu, pri pisavoslovju presenetljiv začetek s cirilico, pri oblikoslovju npr. preveliko odvisnost od latinskih glagolskih kategorij (gerundija, subjunktiva), pogojnik je ugotovil »naknadno, pa vendar«, pri skladnji npr. »[z]elo v smislu modernega jezikoslovja obravnava skladnjo glagola« (prav tam: 14) idr., ter zaključi, da se v njej »skriva še veliko dragocenih obvestil o zgradbi slovenskega jezika« in da kljub Trofenikovi knjigi o Bohoričevi slovnici (1971) še ni bila dovolj raziskana. Upa na objavo svojega slovenskega prevoda, ki zaradi neuspešnega iskanja založnika izide šele 1987. Pospremi jo z obsežno študijo,⁷ v kateri podrobno predstavi vsa poglavja slovnice, tudi slovarčke. Nosi tudi Toporišičev opazen avtorski terminološki pečat.⁸ V Razgledih Dalmatina označi glede na Trubarjev jezik kot jezikoveda, Dolenjca, »ki mu je bil Trubarjev jezik bližji« (prav tam: 260).

Pri obravnavi Norme in predpisa v Kopitarjevi slovnici Toporišič (1981: 332) v opombi navaja citat iz Dalmatinovega predgovora k *Bibliji*, da se je trudil v ortografiji in pisavi besed, da se bo dal prevod brati tudi v sosednjih deželah za povzdigo jezikov samih.

Posebej preučuje oblikoslovje v Bohoričevi slovnici (Toporišič 1984, 2003: 311–330) glede na predhodna dognanja (Macuna, Breznika, Kidriča, Ramovša, Kolariča, M. Orožen idr.) in ga z analizo pripomb podpre, z izpisom slovenskega gradiva pa dokaže, da je kritizirana odvisnost od latinščine pretirana: poudari, da je pridevniško sklanjatev obravnaval posebej (Toporišič 2003: 316), pri imenskih besedah se »dajo razbrati vsi sedanji naglasni tipi«, pri tvorbi nezloženih glagolskih oblik ni »ničesar prezrl« (prav tam: 324), pregled zloženih pa pokaže, da se je »pošteno trudil, in sicer z uspehom« (prav tam: 327).⁹ Trditev, da je latinskemu vzorcu popolnoma

⁶ Adam Bohorič: *Ob 400-letnici slovenske slovnice*, pred tem objavljen v Mohorjevem koledarju za 1984.

⁷ *Zimske urice, prva slovenska slovnica* (Bohorič 1987: 281–328). Zaradi obsežnosti je njena obravnava izpuščena.

⁸ Npr. za konjunktiv – praesens ima različne besedne zveze in poenobesedene izraze: *navezovalnik, sedanji, prihodnji* (Toporišič 1987a: 119), *povezovalni sedanjik in nedovršilnik* (prav tam: 122), *navezovalni sedanjik* (prav tam: 126), *povezovalni sedanjik* (prav tam: 144) in *prihodnjik* (prav tam: 138), *sedanji in nedovršilni povezovalnik* (prav tam: 177).

⁹ Opozori pa tudi na napake, npr. »Pri želelnem naklonu sedanjiškega večinoma ni uganil, ker ga je zavajala želelna oblika pogojnika.« (Toporišič 2003: 327)

podlegel samo pri obdelavi predlogov (prav tam: 316), kar poudarjata že Macun in Ramovš, zavrne s seznamom predlogov po sklonih, kjer jih je le 6 napačno uvrščenih (»Če pogledamo na celoto, niti ni tako slabo«; prav tam: 317). Sklene, »da je izredno temeljito delo, žal od vseh doslej premalo cenjeno, tudi od vseh naslednikov, s častno izjemo Kopitarja« (prav tam: 330). Bohoričevo slovnico protistavno in gradivsko vzporeja z mlajšimi izdajami slovnice (npr. oblikoslovje koroške izdaje iz 1758 (1988), Pohlinove (1983), Gutsmanove (1984), Kopitarjeve slovnice (1980); vse v Toporišič 2003: 331–366), s Škrabčevimi spisi ipd.

Pri obravnavi bohoričice 16. stoletja (Toporišič 1986a: 271–305) ugotavlja razmerje v pisavi 4 reformatorjev in mdr. predstavi Dalmatinovo pisavo v *Bibliji*, »katerga izvornost je lahko samo v izbiri pisnih značilnosti Trubarja in Krelja« (prav tam: 284) ter Bohoriča (prav tam: 288–294). Metodo je predstavil sam.¹⁰ Pri posploševanju se sklicuje na izsledke predhodnikov od Kopitarja, Škrabca, Kolariča (pri Bohoriču), Ramovša do Riglerja, pri katerih glede na razmerje med Dalmatinom in Bohoričem ugotovi odmik od Bohoričevih zaslug (Kopitar, s pridržkom Škrabec) k Dalmatinovim (Ramovš in še bolj Rigler; prav tam: 194–195) ter povzame: »Kot predpis in trajno uzaveščenje« je Bohoričevo delo, »kot kompromisno uresničena praksa« pa Dalmatinovo in Bohoričevo (prav tam: 295).

V učbenikih SKJ 2 in *Slovenski jezik in sporočanje 2* je Trubarju in somišljenikom iz I. obdobja (1550–1615/1620)¹¹ priznal, da so SKJ »ne le utemeljili [...] temveč ga tudi primerno ustalili in njegovo ubeseditveno moč razvili do zavidljive popolnosti« ter podčrtuje enkratni zagon SKJ v dognanost in širino skoraj iz nič, ki ga kasneje skorajda ni več najti (Toporišič 1966: 11–12, 1997: 14).

Pri Dalmatinu izpostavi navezavo na Trubarjev jezik, tudi v pisavi, prevod *Svetege pisma* oceni kot velikopotezno delo, saj zahteva cele može, ne celega moža, in velik prevodni dosežek. Neutemeljena pa je njegova opredelitev Dalmatinovega jezika, ki je ne pojasni: »Jezikoslovno [...] ni bil tako razgledan kot Krelj; tudi njegov jezik ni kaj posebnega« (Toporišič 1966: 27, 1997: 24),¹² ki ji sledi drugače vrednoten jezik *Biblije* s pravopisom vred, ki mu je »glavna trdna točka slovenskega pisnega in knjižnega izročila dobrih dvesto let« (Toporišič 1966: 29).

V *Enciklopediji slovenskega jezika* (Toporišič 1992: 281) pod iztočnico »slovenska slovnica« loči 5 tipov slovnice, prvi je Bohoričeva, Hipolitova (1715) in Celovška izdaja (1758), močno naslonjena na latinščino, »je pa precej zahtevna«. Pod iztočnico »slovar« omeni Bohoričeve slovarčke v 6 razdelkih za samostalniške in glagolske pregibalne vzorce (prav tam: 279).

¹⁰ Primerjava krajših zvrstnih besedil (Toporišič, Gjurin 1981: 272) z izpisom tipičnega nasprotja po zvenečnosti pri *s* in *z*, *š* in *ž*, pisavo zlitnikov *c* in *č*, mehkih in navadnih *l* in *n*, dvoglasja *šč*, razlike med samoglasnikoma *i* in *u* in zvočniškima ustreznikoma *j* in *v*, zapisovanja *ə* oz. reduciranih samoglasnikov.

¹¹ V novejšem učbeniku je obdobje podaljšal zaradi podatkov v literaturi o izdaji velikega katekizma J. Mikca.

¹² S pomočjo revizijske komisije in Bohoriča je jezik postal zavidljivo enoten, z manj dvojnic in manj narečen. Toda tudi nekatere Bohoričeve posebnosti iz slovnice (npr. *oli*, *muj*, *najh*) niso bile upoštevane v *Bibliji*.

Pri *Skladnji* (Toporišič 1982: 5) že v Spremni besedi omeni, da jo je »skoraj mehanično oprl na latinsko«. Čeprav smo imeli nauk o besednih zvezah kot zgradbenih enotah že pri Bohoriču, ga slovnice do 1976 niso imele v sklenjeni obliki.¹³

3 Maks Pleteršnik

Pleteršnikovo slovarsko delo je obravnaval v 6 sestavkih ob različnih priložnostih:¹⁴ v dveh slavnostnih govorih ob 70. obletnici smrti (1993) in ob odprtju prenovljene Pleteršnikove hiše v Pišecah ob 100. obletnici slovarja (17. 9. 1994) je »kot Pleteršnikov sopripadnik istemu narečju« (Toporišič 2006: 547) v njem predstavil razvoj slovaropisja, ocene slovarja, pokazal na njegovo veličino in preroškost (Toporišič 1995: 289–290). 1996 je kot predsednik Strokovnega odbora obudil podrobno raziskovanje Pleteršnikovega slovarja z organizacijo simpozija v Pišecah in izdajo zbornika *Pleteršnikov slovensko-nemški slovar*, v katerem je sam obravnaval Pleteršnikov pravopis, ki je »tudi po končnem Breznikovem mnenju – osnova vsega našega nadaljnjega pravopisja (vključno z oblikoglasjem) in pravorečja občnega besedja« (Toporišič 1998: [5]).¹⁵

Med polemikami se večkrat zagovarja, da je izraz *poved* vzel iz Pleteršnika in »ne gre za nobene izume« (Toporišič 2011: 126, še 132, 248). Navaja njegovo rabo zvrstnih in stilnih oznak med Kraticami (prav tam: 321), ugotavlja, da ima obširnejše poročanje o nabiranju besedja kot pa SSKJ (prav tam: 388), latinsko jezikoslovno izrazje (prav tam: 325), pri ločilih poudari novost v Pleteršnikovem slovarju, da pomene razen podpičja loči še s pomišljajem (prav tam: 324). Pri besedju, naglasih se glede na kritike pravopisa dosledno sklicuje na Pleteršnika. V njem preverja rabo besed (npr. *starinoslovje* 'arheologija'; prav tam: 392).

V zadnjem nastopu na Pleteršnikovih dnevih v Pišecah je po Škrabčevih pismih Pleteršniku iz 1892 obravnaval Škrabčeva in Pleteršnikova naglasna znamenja glede na (ne)sprejem v slovarju.

Pohvalne besede v različnih sestavkih izražajo, da ga je visoko cenil: »naš največji slovaropisec posameznik slovenskega jezika« (Toporišič 1998: 175), »pomeni velikanski osebni dosežek slovenskega jezikoslovca in jezikoslovja [...], velik slovaropisec in slovaroslovec« (prav tam: 289), »naš doslejnji največji slovaropisec« (Toporišič 2011: 248), »Modernejše slovaropisje se začena z Wolfovima slovarjema« (prav tam: 324), predvsem zaradi naglasoslovja, prvenstva pri uvedbi tonemskega naglasa

¹³ Omenja potrditve rabe veznikov pri Bohoriču, razvrstitev po vrstah od Bohoriča dalje v vseh slovnica (Toporišič 1982: 204) in poudarja obstoj veznikov, trpnika z *bodem* + *-n/-t* (*bodem* = *ich werde*) (prav tam: 243), ki ga starejše slovnice nimajo.

¹⁴ Že 1967 mu v SKJ 3 nameni ducat vrstic in poudari, da je Pleteršnik »po raznih neuspehlih poskusih [...] v letih 1883 do 1895 izdelal [...] zapisal natančne naglase (mesto naglasa, intonacijo, kolikost in kakovost naglašene samoglasnika [...]), sprejel knjižne in narečne besede: »Kot pravi učenjak je spoznal brezvrednost knjižnojekizikovnih umetničenj 19. stol., pa tudi robotih germanizmov se je izogibal.« (Toporišič 1967: 32)

¹⁵ Presoja tudi oznake drugih jezikoslovcev o slovarju: npr. Breznikovo kritiko Pleteršnikovega pravopisa (Toporišič 1998: 13) in kasnejšo pohvalo v *Slovenskem biografskem* leksikonu, da je »največji dosežek slovenskega znanstva« (Toporišič 2006: 546).

(v drugih razpravah iz njega črpa podatke za tonematiko), pa tudi vezljivosti v slovarju.¹⁶ Pleteršnika omenja v slovnici od 1984 dalje, v *Enciklopediji slovenskega jezika* ob Cigaletu: »najmenitnejša starejša naša slovarja sta t. i. Wolfova« (Toporišič 1992: 279).

4 Sklep

Toporišič (1995: 277–278) je v jubilejnim govoru in sestavku zapisal:

Maksa Pleteršnika, slavista in klasičnega filologa, našega doslej največjega slovaropisca slovenščine, je (3. dec. 1840) rodila štajerska zemlja [...] v vzhodnem delu brežiškega okraja, kakor o tem sam piše v svojem slovarju. Ne ravno daleč od tod, pri Brestanici, se nam je rodil tudi prvi slovenski slovniciar, Adam Bohorič, sredi prve polovice 16. stoletja. In spet blizu tukaj, vendar na kranjski strani Save, v Krškem, se je okoli l. 1547 rodil tudi prvi prevajalec celotnega svetega pisma, Jurij Dalmatin. Tako ima ta trikot, kakor ga je imenoval Milko Kos, med Savo, Sotlo in Orlico prav trdno pomembno mesto v zgodovini naše duhovnosti – vendar žal ne tudi v splošni zavesti Slovencev. Prav je torej, da mi sami, ki izhajamo od tod, storimo vse, da bi bila ta naša slavna imena primerno prisotna v slovenski duhovni skupnosti.

Pridružuje se jim še eno slavno ime, ki oblikuje četverokotnik na sto km², zasidran še južneje, ki bo zagotovo primerno prisotno in ovrednoteno v duhovni zgodovini slovenske jezikovne skupnosti. V intervjujih je Toporišič (2011a: 67) pogosto »imenoval tiste, ki so mu pomagali rasti«, to so bili »najprodornejši raziskovalci« (prav tam: 66), »veliki predhodniki« (prav tam: 70): Bohorič, Pohlin, Kopitar, Metelko, Miklošič, Škrabec, Pleteršnik, Breznik, Ramovš, Nahtigal (prav tam: 66). Sledečo Toporišičevo misel že izpolnjujemo (prav tam): »Kje sem tu jaz, bodo nekoč pravično presodili drugi.«

Viri in literatura

- BOHORIČ, Adam, (1584) 1987: *Arcticae horulae succisivae – Zimske urice proste*. Prevedel in spremno študijo napisal Jože Toporišič. Maribor: Obzorja.
- DULAR, Janez, 1986: Prof. dr. Jože Toporišič – šestdesetletnik. *Jezik in slovstvo* 32/1. 13–16.
- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, 2014–. www.fran.si (dostop 2. 5. 2016).
- SOLLNER PERDIH, Anka, 2006: Bibliografija akad. prof. dr. Jožeta Toporišiča (1996–2006). *Slavistična revija* 55/1–2. [419]–440.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1966: *Slovenski knjižni jezik 2*. Maribor: Obzorja.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1967a: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor: Obzorja.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1967b: Slovenski jezik, kakor so ga videli tisti, ki so o njem razmišljali. France Vurnik (ur.): *Jezikovni pogovori II*. Ljubljana: Cankarjeva založba. 9–74.
- TOPORIŠIČ, Jože, (ur.), 1975: *Besedila slovenskega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1981: Norma in predpis v Kopitarjevi slovnici. *Slavistična revija* 29/2. 123–148.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1984: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

¹⁶ »SSKJ-ju manjka, kar Pleteršnik ima: prehodnost glagolov oz. vezljivost nasploh« (Toporišič 1995: 289).

- TOPORIŠIČ, Jože, 1985: Družbeni položaj slovenskega knjižnega jezika leta 1584 in 1984. *Jezik in slovstvo* 30/5. 137–145.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1986a: Bohoričica 16. stoletja. Breda Pogorelec, Jože Koruza (ur.): *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. 20. SSJLK*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 271–305.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1986b: Bibliografija Jožeta Toporišiča (Ob šestdesetletnici). *Slavistična revija* 34/4. [451]–490.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1987a: Bohorič, Adam. *Enciklopedija Slovenije, 1. knjiga, A–Ca*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 303.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1987b: *Portreti, razgledi, presoje*. Maribor: Obzorja.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1989: Bohoričica 17. in prve polovice 18. stoletja. Aleksander Skaza, Ada Vidovič Muha (ur.): *Obdobje baroka v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Obdobja 9*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 233–252.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1991: *Družbenost slovenskega jezika*. Ljubljana: DZS.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1995: Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar. *Slavistična revija* 43/3. [277]–290.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1996: Bibliografija Jožeta Toporišiča za desetletje 1986–1996. *Slavistična revija* 44/4. 485–501.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1997: *Slovenski jezik in sporočanje 2*. Maribor: Obzorja.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1998: Življenje, delo in pomen Maksa Pleteršnika. *Pleteršnikov slovensko-nemški slovar. Zbornik s simpozija '96 v Pišecah*. Novo mesto: Dolenjska založba. [176]–180.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2003: *Oblikoslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2005: Naglasna znamenja v Bohoričevih zimskih uricah. *Linguistica* 45. 51–158.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2006: *Besedjeslovne razprave*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2007: *Jezikovni pogovori iz Sedem dni*. Maribor: Založba Pivec.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2008: Časovne razvojne smeri slovenske knjižne besede od 16. do 40. let 19. stoletja. Jože Toporišič: *Stilnost in zvrstnost*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 289–326.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2011a: *Intervjuji in polemike*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2011b: Škrabec o zaznamovanju naglasov v Pleteršnikovem slovarju. Marko Jesenšek (ur.): *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*. Maribor: Filozofska fakulteta. 13–18.
- TOPORIŠIČ, Jože, GJURIN, Velemir (ur.), 1981: *Slovenska zvrstna besedila*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.